

DE WARE JAKOB

Serie Natuurlijk Niet Hopelijk Wel

'Komt het ooit goed, vragen mensen zich af'. Het zou geplukt kunnen zijn uit de krant van gisteren. Maar het is een verzuchting van zo'n slordige 2500 jaar geleden. Gezongen door de dichter van Psalm 4 die goed om zich heen keek en het daar benauwd van kreeg. Zoals wij soms goed om ons heen kijken, zien wat gebeurt en het daar benauwd van krijgen. Blijkbaar een gevoel van alle tijden. De dichter van Psalm 4 zingt zijn lied als de avond valt. Niet zozeer in december om half vijf in de middag of zo. Voor hem is het al de hele dag nacht, is het al dagen duister. Waar hij in gelooft, waar hij voor leeft, het wordt bespot, belachelijk gemaakt. De wereld om hem heen heeft er maling aan. Het is graaien en grijpen, fake nieuws verspreiden, America first, ik eerst, verdien ik wel genoeg, groeit onze economie wel genoeg, zijn onze grenzen wel goed afgesloten? De dichter van Psalm 4 zingt het lied van vandaag en morgen, want het is altijd hetzelfde liedje. Kent iemand nog dat lied 'Niemand leeft voor zichzelf'?

Jakob zit ook in de nacht. De commentaren zijn het er niet over eens of zijn naam betekent 'moge God beschermen' of 'hienenlichter', 'bedrieger'. Als je het zou vragen aan zijn broer Esau of aan zijn vader Isaak, dan zouden die ongetwijfeld kiezen voor bedrieger. Na al zijn slinkse streken is Jakob is een zwerver geworden, op de vlucht voor iedereen. Als je hem tegenkomt zie je in hem niet de haveloze zwerver. Want hij oogt welvarend met zijn vrouwen, kinderen, slaven en slavinnen en een flinke veestapel. Maar hij voelt zich een zwerver. En dan is er ineens dat moment dat hij de kracht krijgt om op te staan in de nacht. Nu eens niet om stiekem weg te sluipen, niet om iemand een loer te draaien, maar om alleen te zijn, pas op de plaats te maken, een moment van bezinning, van inkeer, van ommekeer. Nu alles duister is, staat hij op, trekt zich terug, durft alleen te zijn en het gevecht aan te gaan. Volgens de traditie vecht Jakob daar bij de rivier de Jabbok met een engel. In de Schrift staat dat hij vecht met een man. Die man zegt hem: je hebt met God en mensen gevochten. Ik sluit niet uit dat hij daar vooral met zichzelf heeft gevochten. En hij heeft niet het onderspit gedolven. Hij is gewond, maar niet verslagen. En als hij opstaat is daar het licht van de morgen en heeft hij een nieuwe naam. Hij is een ander mens. Niet een droom van een mens, maar een mens die durft te dromen en die daar voor gaat. Misschien is dit wel de ware Jakob. Niet in de zin van de ideale echtgenoot of schoonzoon, maar hij heeft gevochten en nu kan hij de mensen en de werkelijkheid recht in de ogen zien, niet meer zo schuins van opzij, waar hij eens zo goed in was.

Aan het einde van het boek Genesis, als de dagen van Jakob geteld zijn, spreekt hij een zegen uit over zijn twaalf zonen (Genesis 49). In feite is dat een zegen over de twaalf stammen van Israël, het moet een oeroude tekst zijn, iedere zoon, iedere stam zijn eigen wapenspreuk, zijn eigen trots, zijn eigen opdracht in deze wereld. Halverwege, als Jakob is aanbeland bij Dan, zijn zevende zoon, gebeurt er iets opmerkelijks. De naam Dan betekent 'recht', 'gerechtigheid'. Als Jakob zijn zegen over Dan heeft uitgesproken, roept hij uit: 'Op jouw bevrijding blijf ik gespannen wachten, Levende.' Alsof hij bij het uitspreken van de naam Dan, alsof hij bij het noemen van recht en gerechtigheid ineens moet denken: wat is dit in godsnaam voor een wereld waarin ik leef; en wat heb ik, Jakob, daarvan gemaakt? Gevochten heb ik en dat heeft zijn wonden achtergelaten. Maar heeft het ook recht en vrede gebracht? En dan roept hij de Levende. Op Jou blijf ik wachten, gespannen, niet met de handen over elkaar, maar met alle hoop en verwachting die in mij is, die Jij, Levende, bij mij gaande houdt. Dit is mijn geloof: dat mijn hoop en verwachting sterker zullen zijn dan mijn wanhoop, hoe zwaar die soms ook weegt. Het zal opnieuw dag zal worden, er zal licht zijn, bevrijding, recht gedaan, nieuwe wereld, ooit, God weet wanneer.

Jakob, trotse stamvader van Israël, naam om hoog te houden. Het lijkt erop dat de schrijvers van het boek Genesis met enig plezier hebben opgeschreven dat hij maar een heel gewoon mens is. Met alle mensenwensen en vooral ook alle mensenstreken. Niet voorbeeldig, vernieuwend, opstandig of tegendraads. Alsof dat boek Genesis ons wil aanreiken: dit kun jij ook. Laat dit jouw verhaal worden. Durf op te staan in je nacht, durf het gevecht aan te gaan met God en mensen en met jezelf en je zult zien: het zal wellicht pijn doen, wonden achterlaten, maar er groeit in jou diezelfde gespannen verwachting tegen alle kwaad en wanhoop in.

In deze donkere dagen van december klopt ons hart vol verwachting. In een wereld waarin heel veel niet klopt. Waar we het benauwd van krijgen. Waar we ons misschien een machteloze toeschouwer voelen, ergens op een zijspoor, bedroefd, verontwaardigd, boos om wat gebeurt. En met alleen maar twee handen die natuurlijk doen wat ze kunnen, maar wat stelt dat eigenlijk voor? Deze weken, donkere weken is er wellicht in ons ook zo'n gevecht gaande. Tussen wat we zien en wat we hopen, tussen de werkelijkheid en ons visioen, tussen wat we hier vieren en wat er daarbuiten allemaal gebeurt. De vorige week is ons hier aangezegd: er is maar één wereld. Wat hij hier doen aan breken en delen, luisteren en zingen, woorden die klinken en die we ter harte nemen, dat kan alleen maar gebeuren omdat we het mee naar buiten nemen. Omdat we het willen gaan doen. Steeds gespannen uitzien naar bevrijding, opnieuw die strijd aangaan, proberen aan te gaan. Kunnen we dat? Ja, zegt de Schrift, kijk maar naar Jakob. Dat verhaal is zo opgeschreven dat jij wel tot de conclusie moet komen: dat kan ik ook.

Als je in je bijbel vanaf het boek Genesis een flink stuk doorbladert, kom je bij de Brief aan de Hebreëen. Het elfde hoofdstuk daarvan begint met: 'Geloof is de basis voor alles waar wij op hopen'. De kern van ons geloven is dat we durven hopen en dat we die hoop en verwachting doorgeven, zoals die ook aan ons is doorgegeven. In de Brief aan de Hebreëen staat dat aan het begin van een litanie van namen. Omdat hij erin bleef geloven, Abel; omdat hij erin bleef geloven: Noach; omdat zij erin bleef geloven: Sara; omdat hij erin bleef geloven: Jakob. Bij zijn naam staat geschreven dat hij aan het einde van zijn leven de kinderen van zijn zoon Jozef zegent. Hij doet dat steunend op zijn stok. Niet alleen, denk ik, omdat hij nog steeds gewond is, maar omdat zijn geloof en zijn vertrouwen zo nu en dan ook wankelt en wel een steuntje kan gebruiken. Maar hoe wankel het misschien ook is, hij geeft zijn geloof door: Moge jouw verlangen naar recht en gerechtigheid altijd sterker zijn dan je wanhoop. Blijf zien wat gebeurt. Blijf geloven dat een andere wereld mogelijk is. Doe wat moet gedaan.

Jakob. Een naam in een lange stoet van mensen. Die stoet van 'nog bijna slaven, kreupelen, blinden, maar met iets in hun hoofd dat stroomt en licht geeft'. Zo wordt dat geloof doorgegeven tot op de dag van vandaag, hier aan ons. Er wordt ons aangezegd: er is een woord dat ruimte schept, dat de weg wijst naar goed wijd land. Blijf doorgaan in die verwachting. Het is een woord waarvan je voelt en weet dat het waar is.

Gerard Swüste in samenspraak met Niek Schuman

We lezen: Genesis 32: 23-32

Geïnspireerd door Niek Schuman, Dat ding met veertjes, hopen door alle kwaad heen, van Warven Kampen 2018, Euro 19,95